ئەمانیا و سەکوچکەی قەیران … هەڵە بەرزنجەیی

لە هەنووکەدا سە بابەتی سەیر و هەستیار شەقام و ماسمیدیای ئەمانی داگیر کردووە. پەنابەران و کۆشکانیان و پرسی ئینتگراسیۆن و دابەکردنیان، کێبڕان، بەچوونک مشتومڕی لەسەر دکرێت،دەبێت ئەمانیا دەی ببێتە وەاتی کێبڕان و باسی سیمیش اسیسیزم و شکستی ئینتگراسیۆن.
ئەمانیا بەو هەکوتە جیوسیاسییەی هەیەتی لەناو دەی ئەوروپادا و وەک چوارمین بەهەزترین دەوڵەتی ئابووریی جیهان، لە مڕووی خێدا کەمجار وەک ئەستا لە قەیرانی وا سیاسی و دبلەماسی لەسەر ئاستی ئەوروپا و جیهان کاتی بەسەر بردووە.

لەگەڵ فەرەنسا، وەک گەورەترین وەاتی دراوسێ و دەستی ستراتیژیی لە یەکەتی ئەوروپا و گەلێ بواری دیکەی ژیان دا. لە هەنووکەدا لە سیاسەتی بەرگریی و سیاسەتی دراو دا کۆشەی نەوان بەرلین و پاریس گەورەیە.ئەمانیا بە ڕزگارکردنی ئەوروپا، نایەوێت بیرەکە نوێیەکانی پاریس/ ماکرۆن وەک خەی قبوڵ بکات. ئاخر فەرەنسا هەمیشە دەست پێشخەر و ڕابەری بزافی سیاسی ئەوروپا بووە. ماکرۆن هەمیشە خاوەنی بیرەکە و پێشنیاز و ئاجیندای مرۆیە بە ئەوروپا، هاوکات بە پیادەکردنی بەرنامەکانی پێویستی بە پشتیوانی سیاسیی و دارایی ئەمانیا هەیە.

ئەمانیاش وا تەدەگات، کەوا چ فەرەنسا و چ بەشکی تری جیهان چاویان بەیوەتە گیرفانی وەاتەکەی. ئەمە لە کاتکدا کە ئەمان بەوە ناسراون کە گەلێ بە پارێز و هەستیارن لە دەست بردە بە گیرفانیان و گرتنە ئەستەی بەرپرسیارێتی دارایی هیچ کەس و لایەک. ئاخر ئەمان هەر فەرە کەرەسەی تەکنەلۆژی بەرهەم بهێنە و بیفرۆشە و قازانج بکات و گیرفان و خزێنەی پە بکات،نەک بە پێچەوانەوە دەست بکات بە گیرفانیدا.

فەرەنسییەکان لەم بارەدا دەڵێن ئەمانکان ئەمەیان بەهەواسراوی بەجێهێشتووە. بەتایبەتی دوای دامەزراندنی پیسکە و وەک بەرتەکەک بە زیاتر بەدەتهێنانی ئازادیی سیای و ڕبازی و ئابووریی و ڕزگاربوون لە هەژموونی ئەمریکا.لەگەڵ وەاتی پەلەنیا وەک هاوسێیەکی گرنگی ئەمانیا و بوونی مڕوویەکی هەستیار لە نەوانیان

دا. کۆشکەش بۆ ئەنجامی نزیکبوونەوەی ئەمانە لەگەڵ رووسیادا و لەبەرچاونەگرتنی بەرژەوەندی پەلەنیا لەم مەیدانەدا.

بەتایبەتی ئاکۆشانی بۆری گازی رووسیا، لەسەر هێزماردی بەرژەوەندی پەلەنیا و بالتیک Pipeline Nord Stream2لەتەک یەکێتی ئەوروپادا کە گوایە دەوڵەتکەی دیموکراس و یاسایی وەک ئەمانیا بە بەرژەوەندی خۆی پێشێلی بنەماکانی رێکەوتنی یەکێتی ئەوروپا دەکات. ئەمەش بەو واتایەی ئەمانیا لەهەوڵی ئەوەدایە هەرچی بوو و بخوازێ و لەبەرژەوەندی بێت ئەو دەکات. بە ئەوەی گوێ بداتە بنەماکانی رێکەوتنامە و دەستوورەکەی بڕکسل.

بە نموونە نزیک بوونەوە لە چین.لەگەڵ ئەمریکا لە بواری بازرگانی و وزە و ناتەدا کێشەی هەیە،چونکە ئەمریکا داوای یارمەتی مادیی زیاتری بە ناتە لە دەکات بە بواری بەرگری و دژی بازرگانیی ئەمانیایە لەگەڵ رووسیادا و دژە پێویستە لەسەر ئەمان مەرجەکانی بازرگانی قبوڵ بکات. هەروەها گەرەکە ئەمانیا لە ئاستی نەوەوەتیدا ئەرکی زیاتر بخاتە ئەستۆیی و بە قورسایی ئابووریی و سەربازیی و یاسی خۆیەوە بێتە مەیدان و بەهیچ بیانوویەکی ڕووداوەکانی مۆزووەوە خۆی نەدزێتەوە لە بەرپرسیارێتی. ئەمە لەسەر ئاتی ئەوروپا هەمان داخوازی فەرانساش.

بەشێکی ئەم باسانە بیرەکەی ناو کتێبی نوێی نووسەری دیاری ئەمانیا Christoph von Marschall بەناوی: ئەمە چی دیکە لە جیهان تێناگەین.
ڕێزنامەی تاگەشپیگل ئەم ناونیشانە یان بەگەیەکی ئەم کتێبەی کردەتە باس و بابەتکی سەرنجراکێش و بەندێش هەمان بیرەکەم کردەتە هەوێنی ئەم وتارە.

لە دوای دیداری یاخود بانگهێشتنی پێتین بە ئەمانیا و دیداری مەرکل لە ١٧/٨/٢٠١٨ دا، بەشێکی زۆری ئەم کەشانە سەریان هەڵدا و زۆق بوونەوە. چونکە پێتین داوا لەئەمانیا دەکات پەنابەرە سووریەکان ڕەوانەی سوریا بکرێنەوە رووسیا خۆیشی ئامادەی هەموو هاوکارییەکە لەم مەیدانەدا. ئەم پێشنیازە لە نەوێندی حیزب و کەسایەتییە ئەمانییەکان دا ووبەووی شەپۆلێک لە ڕەخنەی توند بوو، چونکە ئەوانە پێیان وایە ئەم هەنگاوە کتومت دەکاتە هاوکاریی و پشتیوانی پشکێشکردن بە ڕژێمی ئەسەدی خوێناوی و بکوژی هەزاران هەزار کەس.

هاوکات بەکی زۆر لە دەستکانی ڕژاوایان بۆتایبەت بەم پلان و نەخشەیە ڕازی نییە. ئەمە دیوەکی سیناریۆکەیە، چونکە ڕووسیا باش دەزانێ ئەسەد پشتیوانی بەیارمەتییە و دەبەت پەناهەندەکان بگەڕێنەوە بۆ ئاوەدان کردنەوەی وڵات. سووریاش ئامانجی هاتنەدی ، کە لە ٣٠ ملیۆن سووری ١٠ ـ١٥ ملیۆنی باشی بەدەی خۆی بۆ بەڕێتەوە هەر قازانجێتی.

بەندە باوەی وایە کەوا بۆ شۆپاڵ ڕووی خەکی سووریا بۆ پەنابەری لە ئەوروپا، هەر لەسەرەتاوە سیاسەت و ستراتیژێک بوو، خودی ڕووس ئەندازیار و نەخشەی بۆ کێشا بوو ، ئەسەدیش جێبەجێی کرد. ئەمەش مانای وانییە،خەکەک نییە بیوێت لەو شێە هەە بێت و یاخی بێت،نەخێر ئاخر ئەو ڕژانە واتە پێش ٣-٤ لەمەوبەر ڕژانە لە سوریا نزیکەی ٣٠٠٠ هەزار پاسپۆرت بۆ هاوەاتی سووری دەردەهات. ئەمەش بووە ریکەردی گەورە لە دەوەتەکی پۆلیسی وەک سووریادا . سووریا لەم ڕەگایەوە داهاتەکی باشی دەست کەوت و هەر هاوەاتییەکیش تەوانی پاسپۆرت بۆ ئاسانی بەدەست بهێنێ و بۆ سانایش بڕۆ ئەوروپا ملی ڕێگا بگرێتە بەر .

ئاخر بەشەویەکی زۆر خەرا و سەیر ، سوریا دەرگای بەدەست هەنانی پاسپۆرتی کردەوە و سەرسورهێنەرانە دەرفەتی ڕێشتنی خەکی فەراهەم کرد.ئامانجی ڕووسیاش لەم پلان و نەخشیە، سەرقاڵکردنی ئەوروپا بوو بۆ کێشەیەکی نوێ، تاوەکو ئەو گوشارە تونەد و هەڕەشانەی لەسەری دروست بوون، بۆ بۆنەی شێە و کێشەکانی داگیرکردن و هەرا لە قریم و ئۆکرانیا لەبیر جیهان بێتایبەت ئەوروپا بەرێتەوە.

من لەم میانەدا، تەنها تیشکێک دەخەمە سەرباسی سیاسەتی پەنابەریی ئەمانیا، ئەستا بارودۆخ سەبارەت بە پەنابەر بۆجۆرێکی تر وەرسووڕاوە. ئەمانیا پێشوازی لە ژمارەیەکی زۆر کرد و تا ماوەیەکی باش دەرگای سنووڕکانی بە واڵایی بەیان هەشتبوو. لەم ڕێگایەوە ژمارەکی زۆر و بەرچاو لە پەنابەر بێتایبەت ووری هاتنە ئەمانیا . ئەم هەوەستەی حکومەتی مەرکل، بووە کێشە بۆ ناوخۆی ئەمانیا و تەواوی ئەندامانی یەکێتی ئەوروپا.

بەپێی سەرژمێریەک ٤٣% ئەوەی هاتنە ئەمانیاوە تەمەنیان لە خوار ١٥ ساڵییەوەیە.کە بێتکڕا زیاتر ٩٦% لە خوار ٤٠ ساڵییەوەن. ئەمەش دەستکەوتکی مرۆییە گەورەیە، بە وەاتە ڕژەی منداڵیزەر کەمە و بۆ هەزاران هەزار دامودەزگا و سیاسەتی خۆی هەیە، زۆرینەی ئەمانە

بکاتە کوێی دەوڵەت، یاخود لە بازاڕی کارکردن دا بیانخاتە گەڕ بە پێکردنەوەی ناتەواویەکانی خۆیان.

لە پڕاوێزی هەبوونی ئەم هەموو بێگانەیەدا، جارجار لەڕ و لەوە ڕووداوی نابەجێ و ناخۆش بدات،لە ئەمە هیچ لە بایەخ و سەنگی سیاسەتی ستراتیژی ئەمانیا کەم ناکاتەوە. بە کورتی و کرمانجی لەم مامەڵەیەدا، هەر ئەمان براوەیە. هەبەت ناکرێ بڵێن هەستی مرۆدۆستی و کاریی مرۆیی لەناو ئەمان دا نییە، یاخود ئەمان شتی وای لەدەست نایەت،لە بە هەموو خوێندنەوە و پۆوارێک ئەم خاڵە تەواو کز و سست و لاوازە.

ئەمان وەاتەکە دوای یابان مەیلی دژە منداڵیان هەیە هەر خەریکی فڕبوون و کارکردنن. بەهەی پەنابەرانەوە باری ئابووریان زۆر پوژاوەتەوە و قازانجی ساڵانیان زیادی کردووە لە هەمووی گرنگتر نەوەی ئێستای ئەمان ئەوەی لە ژیان دا ماون ، زۆرینەیان نەوەی سەردەم و پاش جەنگن و پیر و پەککەوتە بوون و پێویستیان بە خزمەتە . ئەوەتا حکومەتی مەرکل لە وەاتەکی وەک ئەڵمانیاوە خاڵک دێنن بە خزمەتیان بە ئیمتیازێکی زۆر گران .

زۆر پیشە لە فەوتان رزگاری دەبێت چونکە منداڵی ئەمان لەئاستەکی تەردایە و هەر خەریکی خوێندنی زانکۆ و باڵاترن.بازاڕی ئیش بە گەرمی پوژاوەتەوە و لەدوای یەکگرتنەوەی ئەمانیاوە،سەردەمی وا زێڕین نەهاتەتە ئاراوە.

لەلایەکی ترەوە پەنابەر دیپۆرت دەکەنەوە. بەتایبەت بە ئەڵبانیا و کۆسۆڤۆ و مەکەدۆنیا و ئەفغانستان و گەڵە لە وەاتانی دیکەی ئەورووپای ڕۆژهەڵات، لەگەڵ ئەوەشدا کەوا فەری زمان بوون و لە هەوڵی خۆ دامەزراندن دا. لەڕاستی دا،کۆس سەر لەم سیاسەتە دووفاقییە دەرناکات. وەک باسی دەکەن ئەوەی مافی مانەوەی پێ دەبەخشن، گەرەکە فەری زمان بوو بێت و خەریکی کار بێت و باج بدات و خۆی دامەزراند بێت ، دەنا ئەوانی تر هەموو ڕۆژانە دەکەنەوە. واتە پەنابەران لە بژێنیان دەدڕن و باش بە خۆیان گل دەدەنەوە و تەمەڵ و تەوەزەڵکان بە دەرەوە و ئەو شوێنەی لەوەی هاتوون یاخود بە ئەردوگاکانی بولگاریا و ئەڵبانیا و ئیسپانیا. کەواتە ئەوە بەسەرچوو،خەڵک بیەوێ لەسەر سەیال بژی. پەنابەرانیش هەموو بە ئەوەی مافی مانەوە وەرگرن، دەست بەکار بوون. بەشکی کەمی خۆی سەرمایەی لەگەڵ خۆیدا هێناوە و لەڕ خزمەتگوزاری دەکات، بەتایبەت لە بواری چێشتخانە و کردنەوەی دووکانی شیرەمەنی فرۆشتن دا. ئەوی

تریشی ناچارا هەر کارەکی پێ بسپێرن ، با بواری خۆیشی نەبێت،گرنگە بیکات.

ئەمان چاویان بەیوتێ سامانێ مرۆیەکە، بێ خۆشگوزەران کردنی ژیانی خەڵکی خۆیان و هەڵبژاردنی باشکان بۆ بازاڕی کاری ناوخۆیان .سەر وەختێ سەرقاڵی چاپکردنی ئەم بابەتە بووم، میدیاکان راگەیاندنکی نوێیان بلاوکردەوە، کە گوایە پێویستە پەنابەر بۆ ساڵێک خزمەتی بکات، لەبواری خزمەتگوزاری گشتی یاخود لە وەزارەتی بەرگریدا.

ئەم ناوەکی سیاسەتی وەرگرتنی پەنابەر، با بەشکی گچکەشی پێوەندی بە هەستی مرۆیی و ڕەزگرتن بەت لە مافی مرۆڤ و گوزەراندنی ژیانی ئاستقینێ بەت لەسایەی سیستەمێ دیموکراسییەکان دا،ئەمانیا بە نموونێ .
بەڵام لە بنەڕەتدا ماستەکێ بە موو نییە.

٢٨/٨/٢٠١٨

گەندەڵی هەڵبژاردن لە نێوان سویسراو کوردستاندا … عەلی مەحمود محەمەد

لە 10 ی ئابی ئەمساڵ 2018, ڕێکخراوی (Greco) (کۆمەڵەی وڵاتانی ئەوروپا بۆ بنەبڕ کردنی گەندەڵی), بۆ جارێکی دیکە سەرکۆنەی وڵاتی سویرسرای کردەوە, بەهۆی ئەوەی هیچ هەنگاوێکی نەناوە, بۆ ئەوەی پارتە سیاسییەکانی سویسرا, سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن, لەو بڕخشانەی پێیان دەدرێت لە لایەن"کەسەکان,کۆمپانیاکان, یان گروپی بەرژەوەند خوازی دی هەرچییەك بێت"ئاشکرا بکەن.

Greco نیگەرانە لەوەی حکومەتی فیدراڵی یاسا یەك دژ ناکات بۆ پیادە کردنی ڕونی لە خەرجی پارێ هەمەتی هەڵبژاردن و بودجەی حیزبەکان, پێی وایە دژ نەکردنی یاسایەکی لەم چەشنە, بۆ خۆی

پشتیوانیکردنە لە گەندەڵی لە لایەن حکومەتەوە.

لە مانگی ئۆکتۆبەری دا 2017 دا, دەستپێشخەرییەك لە ئاستی نیشتمانی سویسرا پێشکێشکرا لە لایەن کەسانێکەوە زۆربەیان چەپن, بە ئاوەژووی پارتە سیاسییەکان ناچار بکرێن سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن, لە حکومەت داواکەی رەت کردەوە, وەلە چاوەڕوان دەکرێت, هاووڵاتیان بە ساڵانی 2020 یان 2021 لە رێگای راپرسییەوە دەنگ بدەن بە دەستپێشخەرییەکە, وەك نزیکترین سستەمی دیموکراسی ڕاستەوخۆ لە سویسرا, هەرچەندە ئەمساڵ کانتۆنەکانی شفیتس و فریبۆرغ دەنگیان بە ڕوونی زیاتر دا لە تەمویلی حیزبەکان, لە کانتۆنەکانی تیتشینۆ و جنێف و نەشتایل بە خەی بەیاری وا هەیە.

سوید و سویسرا دوو دورگەی نا شەفافی کاری سیاسین لە روی پارەدان بە حیزب و خەرجی هەڵبژاردن لە ناو ئەوروپا, هەرچەندە ئەم دوو وڵاتە وەك نموونەی باڵای دیموکراسی خۆیان نمایش کردووەو ئەمە زانیومانە, بەردەوام لەبەر چەقی تیژی ڕەخنەدان, سستەمە سیاسییەکەیان بەو هەکارەوە کەوتۆتە ژێر پرسیارەوە, لەم دوو وڵاتە یاسای نیشتمانی بە پاڵپشتی دارایی حیزبەکان و هەڵمەتی هەڵبژاردن نییە, سەرچاوەی بەخششکان لە تاریکیەدایە, وەلە پێچەوانەی کوردستان کە نغرەی ناروونی و تاریکییە, پارتەکانی ئەوان پێش هەڵبژاردنکان بودجەی خۆیان بڵاو دەکەنەوەو رایدەگەیەنن بە رایگشتی, هەرچەندە ئاشکرای ناکەن لە زێر حالەتدا کە چۆنیان پەیدا کردووەو لە کێیان وەرگرتووە, کۆشەی ئەم دوو وڵاتە لەڕووە سەرچاوە دەگرن, سەیر بکەن پارتەکانی سوید 11 مانگ پێش پرسەی هەڵبژاردن, بودجەی پارتەکانیان بە پرسەی هەڵبژاردن دیاریدەکەن و بڵاو دەکەنەوە, پارتی سوسیال دیموکراتی دەسەڵاتدار 100 ملیۆن کرۆنی دیاریکردووە بە پرسەکە, تەنانەت شەوازی خەرجکردنی ئەو بودجەیش دیاریکراوە, نموونە 70 ملیۆنی بە ریکلام دیاریکردووە, پارتی ناوەند 70 ملیۆن کرۆن, 50%ی بە ریکلام, پارتی دیموکرات 50 ملیۆن... بودجەی هەڵبژاردنی 9ی ئەم مانگیانە.

بەهەی دابەزینی ژمارەی ئەندامانەوە, ئابونەی حیزبی تەنها 3%ی داهاتی پارتەکان دیاری دەکات لە سوید, لە ساڵی 1989 ڕێژەی 13%ی هاووڵاتیان ئەندامی پارتەکان بوونە, لە ئێستا ڕێژەکە کەمترە لە 5%., بۆیە بەشداری ئابوونەی حیزبی کەمترە لە 5%ی خەرجیەکان, کە ڕەواترین ڕێگای پارە پەیداکردنی حیزبی سیاسییە.

کەموکەی لە سستەمی دیموکراتی سویسری ئاشکرا نەبوونی خەرجیەکانە,

هەرچەندە بەهەی پیادەکردنی دیموکراسی راستەوخۆو خەی بەسەر مەشقی دیمکراسییەت لە جیهان دەزانێت, بەم هەیەوە کەوتۆتە بەر ڕەخنەی تونەدی ڕەکخراوی شەفافیەتی نێو دەوڵەتی, سەبارەت بە تاریکی پشتیوانی سیاسی پارتە سیاسییەکان, جگە لە پارتی گەلی راستگەرا, هەموو پارتەکان بودجەی خەیان پشتر بە هەبژاردنەکان بەاو کردەتەوە " پارتی سەسیالست 1و4 ملیەن فرەنك, پارتی لیبراڵی رادیکاڵ 3 ملیەن فرەنك, پارتی دیموکراتی کریستان 2 ملیەن فرەنك, پارتی سەوز 200 هەزار فرەنك, پارتی بەرجوازی دیموکراتی 500 هەزار فرەنك, سەوزە لیبراڵەکان 300 هەزار فرەنك".

وەك دەبینین پارتە سیاسییەکانی سویسرا کە لەبەردەم تیغی ڕەخنەی تووندان, ناڕاستەوخۆ سەرچاوەی داهاتەکانیشیان دیاریکردوەو بەاو کردەتەوە" حیزبی لیبراڵی سویسری بودجەکەی 3 ملیەن فرەنك"65%ی لە کەمپانیاکانەوە", پارتی دیموکراتی کریستان 2 ملیەن "50%ی لە کەمپانیاکانەوە", پارتی گەلی سویسری 2 ملیەن "35%ی لە کەمپانیاکانەوە " پارتی سەسیالست 2,5 ملیەن فرەنك "75%ی لە ئابونەیە, سەسیالستەکان تەنها لە یەك کەمپانیا بەخشش وەردەگرن, ئەویش ناوەکەی ئاشکرا کردووە, تاکە پارتە ناوی کەمپانیاکەی ئاشکرا کردووە لەناو ئەو پارتانەی ئامادەن بەخشش لە کەمپانیاکان وەربگرن, پارتی سەسیالست بەهیچ شەوێك کەمەك لە بانکەکان و کەمپانیاکانی دەنەوایی وەرناگرێت, بەمەش ساڵانە زیانی 400 هەزار فرەنك لە خەی دەدات, "پارتی سەوزی سویسری بەخشش لە بانکی کریدی سویس و یو بی ئەس وەر ناگرێت, بانکەکانی یو بی ئەس, کریدی سویس و رایفایزن و کەمپانیاکانی سویس ئەر و ئەکسا فینترتور و …, ئەو پارانە ئاشکرا دەکەن داویانە بە پارتە سیاسیەکان, کریدی سویس ساڵانە ملیەنەك فرەنك دەدات بەو پارتانەی 5 کورسی زیاتریان هەیە جگە لە سەسیالستەکان کە بەخششی لە وەرناگرێت وەك پشتر ئاماژەمان پێدا.

نیو سەدەیە چەپەکان سویسرا داوای ئاشکرایی دەکەن لە بەخششی پارتەکان و خەرجییەکان و سەرچاوەی پاڵپشتی دارایی هەبژاردن,پارتە چەپەکان لە گەڵ ئاشکرایین, راستگەراکان لەبەر ئەوەی پارەی زەر وەردەگرن لە کەمپانیاکان و بەستراون بەو بەرژەوەندیانەوەو زەرینەن لە پەرلەمان, ناهەێن ئەم داواکاریە سەر بگرێت, بە یاسا سەرچاوەو قەبارەی بەخشش و خەرجییەکان و سەرچاوەکانیان و ئاشکراکاری لە داهاتەکان جێی خەی بگرێت.

وەك ئاماژەم پێی دا چەپەکانی سویسرا هەمەتەکیان راگەیاندووە بە

ئاشکرا کردنی بەخششی سیاسی ئەوەی لە 10000 فرەنك زیاترە, بە ئەم مەبەستە 120 هەزار هاووەاتی واژەی لەسەر دەستپێشخەریەکە کردووە, پێشبینی دەکرێت لە نێوان 2020 بە 2021 بخرێتە بواری دەنگدانەوە, هەرچەندە 10000 فرەنك زەر زەرە, دەبوایا 1000 فرەنك کەمتریش بوایا.

ئەوان لە دەستپێشخەرییەکیان داوا دەکەن وەرگرتنی بەخششی بە سەرچاوە یاساغ بکرێت, سەرچاوەی بەخششکان بە وردی بخرێتە بەردەست خەڵك و لایەنی پەیوەندیدار, نا روونی لە وەرگرتن و خەرجی نەمێنێت.....

پشتیوانی دارایی دادپەروەرانە ئاشکرا یەکەکە لە پەورە سەرەکی و بنچینەییەکانی دادپەروەری هەڵبژاردن, پێویستە خەڵك بزانێت کە لە پشت ئەم پارتانەوەیە, پارە لە کوە دێنن?, بە کە کار دەکەن?, چەند خەرج دە کەن لە پرسەی هەڵمەتی هەڵبژاردن?, لەڕێگەوە بزانرێت کارەکانی ئەم فراکسیۆن و لیستانە دوای هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی کام قارون و کام کەمپانیادایە, ئاراستەیان رو لە کوێیە, چونکە جگەلەی پشتیوانیان لەکوەوە بێت, قیبلەی بەرژەوەندیان رو لەو شوێنەیە, پارە ئاینی ئەوانە, قیبلەنامەی ئاراستەی کارەکانیانە.

لە کوردستان پارت و لیستەکان, نە بودجەی پارتەکان و نە بودجەی پرسەی هەڵبژاردنەکانیان دیار نییە, لە کاتێکدا وا 5 ساڵە پارتە سیاسییەکان کوردستان, وەك راگەیەنراوە بودجەیان لە بەاوە, کەچی سەتەلایت و ماشینی راگەیاندن و خەرجی بەشوماری بارگاکان و هەڵمەتی هەڵبژاردنیان رانەوەستاوە, کەینی دەنگی تاك و عەشیرەت بەردەوامە, کەمپانیای زەبلاح کاریان بە دەکات, هاووەاتیانی کوردستان بە گشتی و ئەندامان و دەنگدەرانی ئەم لایەنانە مافی خەیانە سسەرچاوەی دارایان بزانن, دەڵەمەندەکان پارەیان زەرە بەهەی بەخششکانیانەوە ویستی خەیان بەسەر کاندیدەکان دەسپێنن لە دوای هەڵبژاردنکان بەشکە لە شەفافیەت, ئەگەر پایەی پارتەك لەسەر ناشەفافیەت دامەزرابێت, چەن دەتوانێت لە ئایندەدا سستەمکی شەفاف بنیات بنێت, کە شەو رەژ شیوەن و ڕە ڕەو قژ رنینیانە بێ, ئایا دەنگدەری حیزب ئاگاداری خەرجیەکانی حیزبەکەیەتی?, کە مافی خەیەتی بزانێت کە هاوکاری دەکات?, کام لەبی قاچاخچییە دەستی دەگرێت, قاچاخچی نەوتە یان تلیاك?, پارەی بەکار هاتوو رەشە یان سپی?, سەرچاوەی دیارە یان نەزانراوە بە دایك و باوکە?, سەرچاوەکەی کوێیە?, ناوخەییە یان دەرەکی?, دزییە یان هەواگری وەتان?, هەرەمی یان نەونەتەوەیی?, هاووەاتیانی خانووە قوڵەکانە

یان فیرەونەوکان؟, ئەم هەمووی ئەگەرەو هەمووشی لەگەڵ پرسی سیاسی کوردستان دەتەوە کە مەحرەم تیایدا زۆر کابەتەوە یان هەر بوونی نییە, گەیشتە ئەو ئاستی متمانە بە سستەمی نوێنرایەتی پەرلەمانی زۆر کزو لاواز بووە, بایکەت رێنگدانەوی وشیاریانی بە متمانەییە.

پارتی سیاسی پەویستی بە پارێیە بە رایکردنی کارکانی, بە تایبەتی لە کوردستان بەتە نەرێتی سیاسی باو بە بوونی بارگاو دەم چەورکردنی ئەندامان و گردبونەوو بوونی کەناڵی راگەیاندن ...., ئەم راستی و هاشا هەڵنەگرێ, لە ئەم پارێیە لە کوێ دەنێت؟, چەن پەیدای دەکات؟, چەن لە بەشە کارگەییەکانی خەی تەماریان دەکات؟, چەن ژمەریاریەکانی کەتایی بە وردی و وردکاریەوە دەخاتە بەردەست خەڵك؟, ئەم هەمووی پرسیارێ, خەڵك لە مەشکیاندا دەیهەنن و دەیبەن, وەلە تا ئەستا مخابن پرسیارکان بە کەکراوەیی نەکراوە,پارە رەگی گەندەییە,تا خەرجییەکان هەبژاردن زیاد بێت, ئاشکرا کاری و رونی دەبەتە پەویستی, وە قەبارەی پارە هاتووە جێی گومانکان گەورەتر دەبێت, تا دەزگا حکومیەکان لاواز بن وەك هەنووکەی کوردستان, ئەوا دەوەمەندکان باشتر دەتوانن پارەکانیان بە ئاراستەکردنی پارتە سیاسییەکان بکار بهەنن, بە ئەوەی بەیارەکان لە بەرژەوەندیان دەربچێت لە داهاتوودا, ئەوان زەریان ناوێت, تەنها هەشتنەوەی چەند بەشاییەك لە وەبەرهەنان و چەند شەڵك بە بریکاری لە پەرلەمان بە لادانی رکابەرەکانیان, چاوپەشی لە پیسکردنی ژینگە و باج و... یاخود گەیاندنی چەند زانیاریەك لەسەر پرۆژەکانی داهاتوو, ئیستغلالی سامانی ژێر زەمینی و چاوپەشی لە دەرکردنی یاسای کاری پەشکەوتنخوازانە و وەران کردنی کەرتی گشتی, یاخود گەیاندنی زانیاری بە کەمپانیا بیانییەکان لە کاتی بوونی کەشە وەك بینیمان... , ئەم بەیارانە خەڵکی گشتی هەست بە مەترسییەکانیان ناکەن, نەیارانیشی بەهەی نەبوونی کەناڵی راگەیاندن, نوزەیان ناگاتە خەڵکی, لە هەمووی مەترسیدارتین بەیارن کە دەدرێن.

دەماندوەت بزانین کام کەمپانیا و دەوەمەندکانیان دابەشکردووە لە نێوان خەیاندا؟, کەیە پارەی ماشینی راگەیاندنکەیان دابین دەکات؟, لە کام وەاتەوە پارە خەی دەکات بە کوردستاندا ؟؟ وەامی ئەم پرسیارانە راستوخۆ پەیوەستن بە هەبژاردنەوە, چونکە پیویستە دەنگدەران بزانن ئەم پارانە لە کوێ دەن کە پارتە سیاسیەکانیان

بەکاری دەهێنن, کە کاندیدە بەسزمانەکانیش زۆرینەیان نازانن, ئەو پێستەرەی بەیان دروستکراوە بە پارەی تلیاکە یان باجی جامخانەیە, یانی باجی بەدەنگی پارتەکەیەتی, یان داگیرکەرانی کوردستانن..... ئەمەو یەك دنیا داواکاری و پرسیاری وەڵامنەدراوەی دیکە.

دەماندەوێت بزانین ئایا سستەمی سیاسی لە کوردستان دیموکراسییە یان بلەتەکراسییە؟, هەڵبژاردن و سستەمەکەی لە ژێر کاریگەری پارت و بەچونە سیاسییەکانە؟, یان لە ژێر هیژمەنیای پارەدایە؟, کە بەشك ئەوی دووەم , ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێت بلەتەکراسییەو پارە ئاراستەی هەموو کارەك دەکات, پارەکانیش هێندە زۆرن فرە سەرچاوەی ناڕوان, تەواو کنترڕڵی پرسەکیان کردووە.

کەمیاتی فرە دەوڵەمەند لە کوردستان, راگەیاندن لە بەرژەوەندی سیاسی خۆیان بەکار دەهێنن, بە گەیشتن بە دەسەڵات و درێژدان پێی, بە مسۆگەرکردنی سەرچاوەی داهات و تاڵانی سەروەت و سامان, دواتر بەو دەستکەوتە سیاسی و ئابوورییەی بەدەستی دەهێنن, درێژە بە بەڵاوەبردنی کەناڵەکانیان دەدەن و بەرفراوانی دەکەن, بەمەش پارەو کورسی و راگەیاندن کنترڕڵ دەکەن, دەست دەنێنێ بناقاقای هەموو بەچونەکی عەدالەتخوازانەو پەراوێزی دەخەن و ڕەواج بە مافیایی و کەنەپەرستی دەدەن, سەرەك وەزیرانی پێشووی ئیتاڵیا برلسکۆنی لەمەدا کارامە بووە, هاوکات دەستبژێری دەسەڵاتداری ئەورووپای ڕۆژهەڵاتیش هەمان کاریان کرد, تورکیا و کوردستانیش بەم ئاقارەدا ڕۆیشتوونەتە دوا مەنزڵ, ئەلیگارشییەکان ورگ, دەم, چاو, گوێ و مەشکیان کنترڕڵ کردووە.

راگەیاندن چەندە جێی مەترسییە لە دەست دەسەڵاتی ستەمکارو گەندەڵدا بێت, بەهەمان ئەندازەو زیاتریش مەترسیدارترە کاتەك لە دەست ملیاردێرکاندا بێت, ئەوانیش بەرژەوەندی خۆیانی پێ دەپارێزن بۆیە کاتەك قارونەکان ئاراستەی سیاسەت دیاریدەکەن لە ڕەگای پارەو راگەیاندنەوە, هیچیان لەبەرچاو نییە جگە لە قازانج, سیاسەت و راگەیاندن لای ئەوان لقێکە لە بزنەس, نەك بە چاکەی گشتی و گەڵانکاری سیاسی و ئابووری و کەمەڵایەتی و ڕۆشنبیری, ئەستای کوردستان لەم قۆناغە مەترسیدارەدایە .

بۆیە دەبێت پارتە سیاسیەکانی کوردستان ناچار بکرێن, سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن, دەسەڵاتی پارە لە پرسەی سیاسی بەتایبەت هەڵبژاردن کورت بکرێتەوە, کە تا ئێستا هەمووی لە تاریکییە و گەڕانیش بە دەسەڵاتی پارە ئاوەڵا بووە, هیچ هەڵکی سیاسی لەم

بارییەوە دەستپێشخەری نێناوەندووە, کەس نازانێت ئەم پارەو سامانە لە کوێوە دێت و بۆ کوێدا دەڕوات؟, یاسایەك نییە بۆ ڕەکخستنی خەرجی پارتەکان و دیاریکردنی سەرچاوەکانیان و ڕەکخستنی کەمپەك و بەخششکان و ... لەپاڵ ڕەکخستنی ئەوانەی پێویستە کەمپانیاکانیش ناچار بکرێن بەخششکانی خۆیان ئاشکرا بکەن, سەرچاوەی پارەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندنکان دیاری و ئاشکرا و ڕوا بێت.

ئێستا دەپرسین پارتە سیاسییەکان پارە بۆ ڕاییکردنی کارەکانیان لە کوێ دەهێنن؟, ئەم هەموو کەمپانیا زبلاحەی هەیانە, بۆ چی دروستیان کرد؟, ئەم هەموو کەناڵی ڕاگەیاندنە بۆچی ماشینەکانیان کار دەکات؟, ... هەموو ئەم پرسیارانە بۆیە وەڵام نادرێنەوەو ئەم دەزگاو کەناڵ و ڕەکخراوانە بۆ نایهێنن بەر باس و قسەو بەدواداچوون, چونکە هاوبەرژەوەندن و سەرکردەکانیان زیاتریان کەکردەتەوە, یان خۆیانن سەرچاوەکەی, دەزانن ژیانی سیاسی پاکژ, کەتایی بە هژمونیای ئەوان دەهێنێت, بۆیە ئەم پرسیارانە مەحرەمن لەمەڕی کوردستان, هەرچەندە هەبژاردن ڕەگای گەڵانکاری ریشەیی نییە لە کەمەڵگاکان, لە بەر ژیانەکی سیاسی تەندروست دەبێت شەڕشکی سیاسی بە ڕزگارکردنی ژیای سیاسی ئەنجام بدرێت, پرسیارکان بکرێنە بنچینەو لەڕەوە دەستپێبکرێت.

با بزانین لە هەبژاردنی ڕابردوو چی گوزڕاوە, ئەو کەمەی بیستمان و بینیمان و ئاشکرا کرا , ئەمە نموونەیەکە لە خەروارێك" وەاتێك 22 ملیۆن دۆلاری ناردووە بۆ هەبژاردنی کەرکوك, پارتێك لە ئێران پارە وەردەگرێت, سەرکردەیەکەی لەم ڕۆژانە دەچێت, بارێك دۆلاری هاتوو لەو دیو سنورەوە گرترا, پارتێك لە کەمپانیاو سەرمایەداران 950000 دۆلاری کەکردەتەوە نازانرێت چی لێکراوە, 3 ملیار دینار لە بەغداوە بۆ هەبژاردنی عەراق هاتووە بۆ لایەنەکی کوردستان دیار نییە, حیزبێك زیاتر لە 50 کەناڵی ڕاگەیاندنی هەیە, پارتەکی سیاسی مەرزیە دابەش دەکات, یەکی دی بە 200 دۆلار دەنگێك دەکڕێت , ئەوی دی دەمانچە دەبەخشێتەوە , کوڕە بەگێك بە دەرچوون 100 دۆفتەری خەرجکردووە, سەرمایەدارێك کەناڵەکی تایبەتی بە هەبژاردن کردەوە دواتر ڕاگەیاندنکارانی گیرفان بڕتاە و سکبرسی ناردە ماڵەوە... ئەمە هەبژاردنە یان مافیایی و بازاڕی وەات فرۆشیە".
ئەگەر سویسراو سوید لەبەر چەقۆی ڕەخنەی توندا بن بەهەی ناوونی خەرجی و بودجەی حیزب و هەبژاردنکان و نزانینی سەرچاوەی داهاتکان و لێبوونی سەرچاوەی پارەکان, ئەوا لە تاریکسانی پارەی ڕەشی پارتەکان لە کوردستان شۆڕنگی سستەمی بلێتقراتی دا,

هەبژاردنەکان جگە لە شەی لەبیەکانی پارە شتەکی دیکە نیە, پارتەکانیش دەستکردن و لە گیرفانی ئەو لەبیاندان.

تا ئێستا یەك پارتی سیاسی بودجەی هەبژاردنی داهاتووی باو نەکردەتەوە, کەسیش لیستی کەمەککەرەکانی خەی ئاشکرا نەکردووە, ئەوا باسی بودجەی پارتەکان و خەرجی کەناەکانی راگەیاندنیان بقیە, چاوەوانی ئاشکرایی لە خەرجکردنی پارە رەشکانیش مەبن, پەرلەمانەك سەرچاوەکەی ئەم زەرابە پیسە بەت, چاوەوانی روانی خەراکی تەندروستی لەبەردا مەکەن, ئەوجا هەر بەن کوردستان دورگەی دیموکراسی ناوچەکەیە.

دەلاقەیەك بەرووی دنیای تەرزی قەسیدەی سامناك دا … سەران محەمەد

لەکەینەوە ……..

/ هەرەHorror /
لە خوەندنەوەی دەقی (دەبەجل…) دا

سەران محەمەد
_____

زاراوەی (هەرەر: / هەرە/) واژەیەکی وێژەیی و دەروونیی پەوانیە، زیاتر لە ئەدەبی ترس (تاریکایی) و فلیمدا ەنگ دەداتەو(١). ترسیش جیاوازە لە تەقاندن چونکە لە ترساندا بە پەی نووسراوەکانی نووسەری (سامهەن): ئان رادکلیف(٢) ١٨٢٣-١٧٦٤ وەك تەقاندن نیە کە دەناسرێتەوە بە ناەوونی و نادەستنیشانکردن لەمامەیدا لەگەڵ ەوداوە سامهەنەکان: ئەمەش گیان بەرفراوان دەکات و دەیخاتە پلەیەکی بەرزی ژیانەوە. بەام هەرەر (ترس) بە پێچەوانەوەیە، گیان دەبەستێت و زاە دەبێت بەسەریدا. گەر نموونەی

نەوان ئەم دووانە بەهێنەوە ئەوا دەتوانین بڵێین وەک جیاوازی نێوان بەن کردنی مردن و هەڵوەشکردنی بینینی لاشەیەکی مردوو وایە.
کەواتە لە (هەڵەر)دا: ترس رووداوەکان دوای بینینی شتێکی سامناك یان خۆیندنەوە یان بیستن، بەهۆی تێقاندن بریتیە لە ترسانن پێش ڕووداوەکانی کارەساتێك، باری پتر ئەمە لە فلیمدا ڕەنگی داوەتەوە و کامێرە پشکی بەر ئەدەب کەوتووە، چونکە زیاتر دەتوانرێ بەر هەستبکرێت و مەسیقاش هەڵەی کاریگەریی دەبێت لە دەستبەسەرکردنی هەزردا، بابەتەکانیشی زەرن، لەوانە: ئاژەڵە دڕندەکان، شەڕەنگێزەکان، ئەشکەنجە، خوێ، خوێنمژان، جادوو، مرۆڤخۆرەکان، گیانەکانی نێو خانووە چۆڵەکان، ئەم جۆرە فلیمانەش لەسەرەتانی ١٩٣٠ـەوە لە ئەمریکا بەربڵاوبوونەوە.
هەنگێ لە تەواوکاریی ئەم پێوەندییەشدا بێت شاعیر عەباس عەبدوڵا یووسف دەڵێت:

فلمانە شیعر دەهێنم، خەمیش تاکبینەرو تاکبیسەر(٣)

سەبارەت هێناوەش ناسراوە بە قەسیدەی هەش کە دەربارەی مردن و ترسە، هەروەها ئەو کارەساتانەی تراژیدیاو وەرانکاریییان لەدەکەوێتەوە، ئەوا لە توانای ئەم تەرزە لە نووسین و داهێنانەدا هەیە خوێنەران توشی شەك بکات، دەبێت پێشتر ئامادەگی هزر ساز بکرێت بە خوێندنەوەی ئەم جۆرە لە نووسین، بە تایبەتی گەر لە تەنیایی و نیمچە تاریکیدا بخوێنرێنەوە.
لە ئەدەبی جیهانیدا لە مێژە ئەم تەرزە پێناسە کراوەو نووسەرانی بە توانا جۆری قەڵەمیان تیا تاو داوە، لەو کارە جیهانیانەش کە بە شیعری سامناك ناسراون چەند نموونەیەك دەخەینە بەر دیدی خوێنەران:
تی ئێس ئیلیەت لە (سووتانی نەرتەن) لە ژێر سەردێڕی چوار چارەك (چوارینە) و لە کۆتایی قەسیدەکەدا دەڵێت:

ناکاو لە نێمی تیشکی خۆردا
تەنانەت کاتێك تەزەکە دەجوڵا
لەوەدا پێکەنینە شارراوەکە بەرز دەبێتەوە
هی منداڵەکانی ناو گەڵای درەخت
خۆرا ئێستا، لێرە، ئێستا، هەمیشە-
کاتێ بە هەڵەرچوون خەمبارە جێی گاڵتەجارێکە
درێژ دەبێت لە پێش و پاش.(٤)

Sudden in a shaft of sunlight

Even while the dust moves
There rises the hidden laughter
Of children in the foliage
Quick now, here, now, always—
Ridiculous the waste sad time
.Stretching before and after
***

هەروەها کچێ شاعیری سەدەی هەژدەی ئەمریکا (ئەمیلی دیکینسن) لە ژێر سەردێڕی هەناوەی (ئایا هەرگیز لە ناو دەمی ئێشکەوتەکان نەوەستاویت) دەڵێت:

ئایا قەد تەماشای دەموچاوی تەپەکانت نەکردووە—
لە نێوان چاوە زەردەکاندا—
و چوونە ناو قیامەتت —
پرسیارەکەی "دەبێت بمریت"(٥)

Did you ever look in a Cannon's face—
Between whose Yellow eye—
And yours — the Judgment intervened—
—"The Question of "To die
***
دواجار، شاعیری خەم و داهێنان و خەون و ترسی ئەمریکی ئەدگار ئەلان پۆ لە هەناوەی (گیانەکانی مردووان) دەڵێت:

بەدەنگ بە لە و گۆشەگیرییە،
کە تەنیایی نییە- پاشان بە
گیانەکانی مردوو کە وەستاون
لە ژین پێش سە، جارێکی تر
لە مردندا لە دەوری سە- و ویستییان
داپێشینت بە سەبەر: هەر وا بمێنەوە.(٥)

Be silent in that solitude,
Which is not loneliness — for then
the spirits of the dead who stood
In life before three, are again
In death around three — and their will
.Shall overshadow thee: be still
***

گەر چاوکی خەرا بخشنین بۆ ھۆشی شیعری هاوچەرخی کوردیشدا، دەنگی جەراوجەرو جیاوازو داهێنەرانە لەرەو لەوە دەبینینەوە، وەك چۆن لە لایەکی تریشەوە شاعیران چاولەکەری سروشت ژینگەی هەمەچەشنی دەوروپشت دەکەنەوە، بۆ سوود وەرگرتن لە کەرەسەکانیداو دوای تێپەڕاندنی بۆ فلتەرکانی هونەری ھەوانبەژی و سیمانتیکدا، شتێکی نوێیان لە پێکدێنن، هەروەك چۆن لە لایەکی تریشەوە شیعرێکی زۆر دەبینینەوە هاوشێوەی یەکن و مەرکی هاوبەشیان پێوە دەبینرێت، بەڵێ دەتوانین بڵێین فاکتەری چاولەکەریی و نەبوونی دنیابینی و شێوازی جیاواز سیمای ئەو شیعرانە دیاری دەکات، ڕەنگە لەبەر ئەمەش بێت داهێنان و هاوەڵی داهێنەرانە لای ئەو بەشە یان مردووە یان بە مردوویی لەدایك دەبێت. جا ئایا هەکەی کەمی و هەژاریی پاشخانی هۆشنبیریی بێت، یان کەمئەزموونی و نەبوونی جورئەتی پێویست بۆ شکاندنی ئەو قاڵبە نەستالیژیانە.
بە هەمان جەریش ڕەخنەی ئەکادیمی و پەوانێیی(ستاندارد) کەم تا زۆر لەرەو لەوە دەبینینەوە، بەڵام نابێت نکۆڵی ئەوەش بکەین پێتای فەلسەفاندنی ڕەخنەش کەسانێکی وا لەکردووە نەزانن خەشیان لە کۆتایی نووسینەکاندا لە کوێدا دەبیننەوە. تا کار دەگاتە ئەوەی مانایەك بۆ شیعر دیار نامێنێت و لە پێچە تاریکەکانی ئەگەرو بیردۆزو بۆچوون و ئاماژەکانی فیلەسوفاندا سەرە داوەکە بۆ تەواوی بزر دەبێت.

وا هەست ناکرێت بەمە ڕەخنەو دۆق باڵا دەست بن و زیاتر ببنە جێی بایەخ لای خوێنەرانی جیددی شیعرو ڕەخنە، هەرچەندە شیعر وەك گیان و ژیان فراوان و بۆ سنوورە و بەشکیش لەو بوارانە فەلسەفەیە، بەڵام هەرگیز ناتوانین بڵێین لە سەدا سەد شیعر= فەلسەفە.
نموونەی ئەم جەرە ڕەخنە تەومژاویانە وەك نموونەی ئەو شیعرانە وایە بۆ ئینقەست دەئاڵۆسکێنرێن تا بەرگێکی ناوازەیان بکرێت بە بەردا، ئەمە لە کاتێکدایە دۆقێکی فرە ڕەهەندو ناوازەی جیهانیی دەخوێنینەوە، بۆ پێچەوانەوە هەرچەندە وشکان سادەو زانراون، بەڵام توانای شاعیرانەی داهێنرانە کایەیکی بۆ بەهای لە وبەرهێناون و ناوازەیی و هونەرێکی بەرچاو لە دیوی دەرەوەو ناوەوەی ئەو دۆقانەدا دەبینینەوە، ئەدی پاڵکەشی جیهانێکی قوڵی پە ماناو ڕوئیاو تازەی جەراوجەری ئەندێشەو هزرو گیان و دنیاکانی شیعری ڕەسەنمان دەکێن.

بگومان هاوڕەکانی (عەباس عەبدوڵلا یووسف)-هەباسەس- یەش هەر بەهەمان ئاقاردا تێدەپەڕن، سەبارەت ئەم شاعیرە ئەزموندارە خاوەن

هەشتبیریی فراوانە، دەتوانین بڵێین وێنای ئەوەی هەرچەندە ئەو لە ساتەکدا تەنیا چەند دەقەك دەنووسێت و بەاودەکاتەوە، بەڵام نایەوێت هەنگاوەکانی پێش خۆی و کەسانی تر دووبارە بکاتەوە، بەڵکو جیاواز دەنووسێت – بە سەرمینەوە، جیاواز بە ناوەڕۆك و بابەت و فۆرم.. تاد، بە نموونە ئەو لە دەقی (تاککلی جمز) دا کەرەسەی : بابەتی تووخمی سیمبۆلیکی شاعیرانەی پێ دەکات، وەك چۆن لە دەقی (دیکانەشە) شدا لە پشت بابەتێکی بەکارنەهاتوو و دەگمەندا کە (ماشێنی ئاگر کوژێنەوە)یە شتێکی نوێمان پێ دەڵێت، کە دەتوانین بە دەنیایییەوە بڵێین تەنیا مەرگی جیهانی نووسینی عەباسە بە گشت و خوێن و ئێسقانەوە بەس، وەك چۆن لە دوا دەقیشدا (دەبجل) دەروازە لەسەر نووسینی بابەتی ترسناکی هەنراوە والا دەکات.

ئەو بە هوونی لە زەربەی تاکدەکاندا هەندەك لە کەرەسەی دنیای داهێنانی ترسئامێزو زاراوە بەرفراوان و هەمەجۆرەکانی بەکار هێناون و بە وێنەو ئیقاع و رەهەندی جیاوازەوە لە شوێنە جیاجیاکانی دەقەکەدا تەوزیفی کردوون، وەك:
(جەهەنەم، نوتەك، سەرقەبران، مەزارگە، خوێن، دەبجل، ترس، ئەکوژرێن، نەتەقیەوە، قەبسان، کاژمار، هاروووت و ماروووت، بە مردوویی، هەسکانە، مەریخفرێش، مرەخەر.. تاد) .
شاعیر زۆر بە راشکاوانە بەم بۆیتە لە دەرگای هزری خوێنەری هوشیار دەدات و هەوالی ئەم تەرزی نووسینەیان ئاستوخە پێ دەدات، وێنەی ترسی دەریا لە نائارامی زەوی و ناتەبایی و پارادەکس و ناهارمۆنیەتی نێوانیان ، بە قەد پێ بوونەوەی لاپەڕە زەرەکانی هەژنامەکان لە هەوالی ناخۆش و داگیرکردنی شاشەی تەلەفیزیۆنەکان بە دیمەنی جەرگبڕ تا کار دەگاتە ئەوەی حاڵەتی دەڕەق بوون ئاسایی بێت، لە دووبارە بوونەوەی ئەو تراژیدیا دوابەدوا یەك هاتووانە، لەگەڵ ئەمشدا پێشبینی کردنی نەقەوماوەکی چاوەڕوانکراو:

دەریا لە ترسی زەویلەرزەیەکی نەقەوماو، کەرت بە کەرت دەبێ.(٣)

لە رووی وشەسازی و فۆرمەوە شاعیر نەك بە تەنیا هەوڵی داوە لەم کارانەیدا زاراوەی ناوچەیی و دەشتەکی و رەسەنی کوردەواری زیندووبکاتەوە لە لانەوچوون بیانپارێزێت، بەکو خۆی وەك وەستایەکی کارامەی دارتاشیی دایاندەتاشێت و مانای نوێی بەکارنەهاتوویان لە دروست دەکات، لە خزمەت سیاقی گشتی دەقدا کارایان دەکات، بە تایبەتی لە باری کارکردن لەسەر پێشگرو پاشگرەکان بە ناو و فرمانەکان.

مەسعوود محەمەد لە (زاراوە سازیی پەوانە) دا لەمبارەوە دەڵێت:

"وشەی داهێنراو ئەو وشەیە کە لە وشەیەکی سەربەخۆ و لە زیادی ئەوتە پێك هاتبێ کە سەربەخۆ واتا نەبەخشێ)(٦) مانای بە سەربەخۆیی ئەو مانایە نەگەیەنێت.
سەبارەت دەسکاریکردنی پێش و پاشی – ناو- یش دەڵێت: (وشەیەکی لە یەکدی ناو و زیادیەکی کە بە تەنیا واتا نابەخشێت پێك بێت بە داهێنراو دادەنرێ، زیادیش کە بێت یا بە پێشەوە یا بە دواوە، ناو ناوێش بە ناو کەشێی وشەوە دەلکێت)(٦)
لە بارەی وشەسازیەکان و گەڵە زمانەوانیەکانی نێو دەقی (دەبەجل) یش ، هەرچەندە بە بڕ چاو روونی خوێنەران شیکاریی هەندێك لە کورتبڕی و داتاشین و لکاندنی وشەکان دراوە، کە لە خودی خۆیدا دادەنرێت بە ئازادی لەزمان و شکاندنی کێشەکانی زمان لە پێناو بڕی داهێنانەکانی دەقەدا، هەر وەك چۆن لە فەرهەدا تاکەکان ئازادن و زیاتر وەك شەوازی شاعیری ئەمریکی سەدەی نۆزدە (واڵت ویتمان) بە بڕی پەخشانە شیعردا شۆڕ دەبنەوە، بە هەی بە هەند نەگرتنی سەرواو ئیکە و مەسیقا دەرەکی و ناوەکیەکانی وشەکان، بەتایبەتیش دەکرا بە نموونە هەر تاکە دێڕێك بە دوو نیوە دێڕ دابنرانایە، کە ئاسانتر دەبوو سەرواو مەسیقاکانی دەروو ناوەوەی کێشەکان بە جۆرەکی وا لێکبخرانایە زیاترو زیاتر لە خزمەتی بڕی گشتی دەقەکەدا بوونایە لە گوێ و دڵی خوێنەردا زیاتر بزرنگانایەتەوە. هەر وەك چۆن دەکرێت هەموو تاکەکانیش بە زنجیرەیەکی شارراوە یان ئاشکرا، لە بابەت و ئیقاعدا زیاتر و پتەوتر پێکەوە ببەسترێنەوە. بەڵام لە بڕی ئەم دەقە ترسناکەدا ئەم شەوازە زیاتر خزمەت بە کەشی گشتی ترسی ئامادە دەکات، کە خوێنەر لەسەر هەر قەراغی پەنجەرەی تاکە دێڕێك قاڵە ڕەشەکەی ئەدگار ئالان پۆ دەبینێتەوە، دەقیقەنێت و دەڵێت " هەرگیز، نا" وەك چۆن لە دنیای چیرۆکیشدا (گۆدی مۆپاسان) پڕەی بەم تەرزە لە نووسین داوە و ئەفراندنی تیا کردووە، کەچی لای خەمان وەك زۆر لایەنی تر بە داخەوە فەرامۆش کراوە و تەنیا لە خولگەی چەند بابەت و کەمێك تەرمالیزیدا دەقەکان خەیان دەنووسنەوە.

لەکەینەوەی ئەم دەقە دەکرێت لە زۆر لایەنەوە بێت و هەچوون بە هەر لایەنکیاندا زۆر دەکۆشێت، ئەوەی بە من ماوەتەوە لە کۆتاییدا ئاماژەی پێ بدەم ئەوەیە؛ من دەستخۆشی لە بەاوکردنەوەی ئەم هەوڵانە دەکەمەوە و دووبارەی دەکەمەوەو دەڵێم بە قەد بڕفراوانی بواڕەکانی ژیان، شیعریش بڕفراوانە، دەبا خاوەنی شیعر و دنیا

بینی و شەوازی خەمان بین و لە دووی تازەگەری و داهێنان و جیاوازیی بگەڕین، نەك جوینەوەو خۆ لە قاڵبدان بە یەك تەرزەوە، بەوەی تەنیا بە ئارەزوو و دڵرکردنی هەوای گەرمی ناخ بنووسین.

-_____

ژێدەرو سەرچاوەکان:

(١) deepundergroundpoetry.com/dark-poems
(٢) en.wikipedia.org/wiki/Horror_and_terror
(٣) پاشکەی هزرو هونەر، ژمارە (٧٥) ل ١٦
(٤) poetrysoup.com/famous/poems/horror
(٥) goodreads.com/topic/show/447160-creepy-classic-horror-poetry
(٦) زاراوەسازیی پەوانە، مەسعوود محەمەد، ٢٠١١، لاپەڕە ٢٦- لاپەڕە ١٠٦

لەودیوی تۆبونمەوە بیرت دەکەم ... مەلەک مەحەمەد

من شتانەکم خەشدەوەت کـــــە....
پـــــەن لە ڕق و نەفرەتەر
هەتـــــا تورەیشم خەشدەوەتەر
بە جۆرێک دڵجەنگم!
ئەڵێم لای مرۆڤەکانەر
یاخی ئەبم لەیانەر
دڵرگاکان بەرووی هەموواندا دائەخەم...
بەڵام هاوشێوەی ئەویە کە لە پشتی دڵرگاکە
بوەستی و گریانەکان لە گەرودا بمەنێتەوە
بەڵـــــیت تکایە ئیدی لەدڵرگا بـــــدە.
ئەم دڵرگا نەفرەتیە بشکێنە
بم کەرە باوشی میهرەبانی خەتەوە
دە هەستەکی هەمیشەیی پەویستە

تا دەردی سانەکی بە بگۆتەوە
وەرەو گوم بە بگرە
تا لە نەهامەتیەکانی تەمەنم
چیرۆکی هەزار و یەک شەوەت بۆ دارێژم
دەستم توند بگوشە و بینە بە سینگتەوە
با هەست بەگرنگی بوونم بۆتەوە بکەم
من هەزار دەی شیعری کۆنم لەبەرە
هەزار گۆرانی و بەیتی کۆچکەکان
ئاسوودەم ناکات بەقەد دەنگ
لەزاری تەوە
من وردە وردە خەریکم کار
لەسەر مردنی خەم دەکەم
بم لاوێنەوە، بم لاوێنەوە...
با بە ئاسوودەیی گیانمت پێ بدەم...

مەلەک مەحەمەد

چیرۆک – گۆکەی خەمان … هەزار ئەحمەد

هووخساری ژیان لەم کەسانە هوون و ئاشکرا بوو، ئەرزەکی گە و ئاسمانەکی بە بەری لەهەور و هوونای ئاسا خەی نمایش دەکرد، جگەلەیەکی خوار و خێچ و ووشک، هەنگی هەش و شینکاو نەو هەموو ئەو جگەلانەی داپۆشیبوو، کە لەهەر خانوویەکی مەکشوف درێژدەبوونەوە، ناوەڕاستی جگەلەی فەرمی کەسانەکە. ئەرزە گینەکە لە ژێر تیشکی خۆر، گۆر بە ئاسەیی سەیرت کردبا، زۆر بەووونی سیمای ئەو هەمانەت دەدیت کە لە ئەرزەکەوە قووت دەبوونەوە. سەرەڕای هاموشۆی منداڵەکان ئەرزەکە چینی سەرەوەی بەهەی زەبری پێی خەڵک نەرم ببوو، لەگەڵ ئەوەشدا با و چۆڵ گەردەلوولەکانی هاوین میوانەکی تری ئەم کەسانەبوون، بەیە کۆچەری ئەم گۆڕەنەرمانە شتەکی ئاسایی بوو، وەنەی ئەم کەسانە بە کەسانەکانی تری گەنگ ەاست بوو.
منداڵەکان بە کەمەڵ لە کووچەی کەسانەکە، بەرەو خوارەوەی کەسانەکە

ەیان گرتبووەبار، دەبوو پاشماوەی کەانەکە و شەقامی سەد مەتری ببەن بۆ گۆڕەکەی ئەو بار گۆڕەکی کشتوکاڵ.

دەنگەیلی منداڵەکان بەتەواوی بەدەنگی کەانەکەیان قانگ دابوو، دوو لە منداڵەکان بەهەی زەر دواندنی یەکتریەوە، دیار بوو کە نزیکن لەیەک لە ڕووی هاوسێیەتیەوە، یاخود خولیاوە. یەکیان ڕەشتاڵەی لاواز بوو، سەرووسەکووتی پەخە و پەلەش بوو، بلوزەکی شینی کاڵی لەبەردابوو لەگەڵ شەروالەکەی قاوەیی، خوارەوەی ئەژنەی کوونەکی بچوکی لەبوو، لە چواردەوری کوونە، خەتەکی دروومان لەشەوەی جوغز دەوری کونەکەیان دابوو، لە ژەر کوونەکە پارچە پەڕۆیەکی هەمان ڕەنگ بەڵام کاڵتر خەی دەرخستبوو، بە کوردیەکەی پینە کرابوو، لە ڕاستیدا ئەو وەسفە نیشانەیەکی تایبەت نەبوو، تاوەکوو ئەو منداڵە لە منداڵەکانی تر جیابکاتەوە، بەڵکوو سیفەتەکە گشتگیر و گۆڕەکی بوو، ئەو بارە بەتەواوی ناجۆر بوو، تەنیا لە پینە خەی کورت نەکردبووبەوە، بەنمونە منداڵ هەبوو قۆڵی قەمیسەکەی ڕەنگی نیکلی دەدایەوە، ئەوەندەی چەمی پە بسکەت، یا هەبوو سەری تراشرابوو، تراشینەکە پیشەیی نەبوو، بەڵکوو ڕووی جەوجەوی پەوەدیار بوو، وەمنداڵیش هەبوو جلەکانی هەفتەیەک نەشەردرابوو سەرەڕای ئەوەش هەر بەپە خواسی غارغارینی بوو، ناجۆری ئەو بارووددخە، بەتەواوی وەنەی چینەکی دیاریکراو و گۆڕەکی بوو.

منداڵەکان هەریەکەیان بەجگە لەناوی ناسنامەی خەیان، بە ناوەکی دیکەش بانگ دەکران، لەنەو یەکتر بەو کوڵەیان دەگووت چەمن.. چەمن کە بەردەوام سەر قۆڵی بە چەم بوو، ئەمیش بەوی تری دەگووت پە بەقۆڵەش.. ئەو زایەڵانە تەنانەت لە نەو گفتوگۆی ئاسایی منداڵەکان دەبیستران، هەندە جاریش شەوەی ڕق و تووڕەی بەخەوە دەگرت، وەک ئەو ڕۆژە کەبەیەکەوە هاواریان دەکرد بەشەوەی هەتاف" شەروار پینەکرای... هەیهاس..." ئەویش ناچار دەبوو بە بەدەنگی خەی زووتر پەش بە هەتافەکەیان بگرە، سەری خەی نیەوی دەکرد و خەی دادەباند لە منداڵەکان، منداڵەکەی تر کە نزیک بوو لەیەوە شەوەی لەو زەخمتر دەردەکەوت، پەی گووت:" گە لەو دایک حیزانە مەگرە.." بە دەنەوایی بوو.

منداڵە شەروالە پینەکراوەکە پرسی:-" دلە ئەنگەش ئاوتان نایەت؟" تەنەکە سەوزەکەی لە باوەش گرتبوو، هەنایە خوارەوە، هەوەیدا بەیەک دەست بیگرەت، دەیویست بە بەرگری بەرامبەر منداڵەکان بەکاری بهەنەت.
-" بەرە، ئەدی ئەوە نیە ئەمنیەش تەنەکەم لە دەستە.." دڵە لەگەڵ

شاپ تەختەدان لە قوتووە شیرە بۆتاتەکەی پێشی، کە بەهۆناسە بکەوێ وەڵامی دایەوە. دڵە ئەمجارە بەردەکی بچووکی هەڵگرت و لە دواوەی تۆنەکە زەردەکەی دەستی دەکەشا، هاوئاواز لەگەڵ هەمبە هەمبەکە دەیگووت:-" منداران وەرنە گەمانی شەوە، پیرەژن گانی دەوە.."

منداڵە شەرواڵ بە پینەکە پێکەنی:-" ها ها ها.. خۆ ئێستا شەو نیە..!"
" ئەو شەو ویستم، بەمە دەرە بابم گەتیە داکم مەهڵە دڵە بچیتە دەرە.." وەجا هووی لە شەرواڵ بە پینەکە کرد و گووتی:- دارە دەزانی لە؟" هەر بەخێی وەڵامی خێی دایەوە" بابم ئەو شەو سیلاحەکەی بەشانیدادا و چووە دەرە.. ئەدی گەت لەو هەموو تەقەیە نەبوو؟" لەگەڵ کەتا دەربەین چاوەکانی زیت کردەوە، تاوەکوو سەرسامی خێی بە دارە دەربخا.
-" ئا ئا.. گەم لەبوو، ئەوجا چیە بابی منیش سیلاحی هەرگرت و چووە دەرە.." دارە لەگەڵ ئەو دەربەینە، تۆنەکەکەی خستە سەە پیلی و هەنگاوەکانی چە کردەوە، گوایە لاسایی باوکی دەکاتەوە. " ئەوجا بە داکمی گەت ئاگات لە دارە بی.." قسەکانی درێژ کردەوە.
لەنەو ئەو مەقە مەقەیدا، بە ئەوەی ئاگادار بن، تەواوی کەانەکەیان بەیبووە، لە پە دەنگەک کەوتە بەرگوێیان" هە منداریندە دیسان مارەکەی ناو قەسران سەندیان هینایتە دەرە هە منداریندە…" دڵە و دارە لە خۆشیان وەک گەڵ هەکەن سەریان بەند و نەوی کرد، بەیەکەوە هایانکرد، سەرەتا ئەمان مەملانێیان بوو تاوەکو هەرچی زووترە تۆنەکەکەی خێیان لەسەەڵ دابنێن، دوای ئەوەی دڵە لەسەد مەتری پەیەوە، بینی دارە بەربویتەوە بەتۆنەکەکی دەستیەوە، گووتی" هاکە دارە با سەەمان زوو بەربکەوە.. هاکە" هەنگاوە چەکانی دارە و پەینەوەی لەشقامەکە کە وەک لبادی لەهاتبوو لەبەر تینی خەرەکە، دڵە سەیری دارەی دەکرد تا بگاتەوە لای، ئەو هاوسەزیە بەتەواوی دژی مەملانێی هاکردنەکەی پەشوتریان بوو. دڵە سەیریکرد ، دارە دەیەوەت بپەتەوە لەشقامەکە، دیمەنی پشت دارە لە وەنەی گەەکەکی داکەوتوو چە دەچوو.
دڵە بەدەم هەناسە بکەوە" دارە غاردە.."وەجا هەرتکیان، بە گورگەڵقە هایانکرد، بە گەەکەکەی ئەوبەر.

گەەکی کشتوکاڵ بەتەواوی گەەکەکی هەمن بوو، کەانەکە هووی لەشقامی سەد مەتری بوو، نەوانی ئەو دووگەەکە بەپەوەری مەتر، تۆنیا سێ سەد مەتریان نەوان بوو، کەانەکە قیەتاو کرابوو، هەموو منداڵەکان بەیەکەوە لەیەک هێز سەەیان گرتبوو لەبەر دەم دەرگای

ماڵەکە، منداڵ هەبوو یەک دەبی هەنابوو هەشبوو تەنەکەیەک و دەبەیەک، لەسەکۆی نزیکی بیست منداڵ ئاوەستابوون، ئەوان خەیان سەیان نەگرتبوو، بەکو تەنەکە و دەبەکانیان لەسەڵ دانابوو، خەشیان بەدیار تەنەکە و دەبەکانیانەوە ئاوەستابوون، هەندەکیان یاریان بەتەنەکەکانیان دەکرد، لەترسی بەدەنگی، بەوەی تەنەکەکانیان دەڵقاند لەنەو سەکە، هەندەکیشیان بەردەوام ژمارەی تەنەکە و دەبەکانی پەشە خەیان دەبژارد بەردەوام پاتەی ئەو زانیاریەی بەووی هاوسەکانیدا دەکردەوە. دڵە و دارە نزیکەی دەسەیان لە پەش بوو.
لە ئاسنای ئەو غەبە غەبە زنجیرە سەیارەیەک بەسەر شەقامی سەد مەتری داچوون. ژمارەیان پەنج سەیارە دەبوون لە جەری بەئازیلی ەنگ سەر، هەر سەیارە و چوار پیاوی تەدابوو، تەنانەت دوو لە بەئازیلیەکانی دواوە، پیاوەک تا دووان لەنەو سندوقەکە دابوون. جامەکانیان بەتەواوی هەنابویە خوارە، شوفەرەکە، دەستی لەسەر هەنەکان دانابوو، سات ناسات دەستی هەدەگرت و دایدەناوە، هەینەکان هاوئاوازی خەشی دەربەین بوو، لەنەو هەر یەک لە جامەکان پیاوەک لەشی تا پشتەنی هەنابویە دەرە، کە بەووی دەرەوەی سەیارەکە قایشی گوولەکان دیار بوو، بەدەستەکی کلاشینکۆفەکەی گرتبوو، بەدەستەکەی تر مستی ئادەشت بە ئاسمان لەگەڵ سەدای هەنەکە هاواریان دەکرد" بژی کاکە.. کاکە … کاکە.." لەو نەوەدا هەموو منداڵەکان سەکەیان جەهەشتبوو لە پەناو ئەو دیمەن و غەبە غەبە، کە بەدەنگی شەقامەکەیان شکاندبوو، کەمەک لەموبەر چەلەکە کوژیش بەم شەقامە تەندەپەی، دڵە لەگەڵ هەبەز و دابەزی منداڵەکان بەدەم گووتنەوەی کاکە.. کاکە، بانگی دارەی کرد" دارە ..دارە.. بابمت دیت، ئەو هاتەوە سیلاحەکەشی لە کن بوو" زنجیرەی سەیارەکە ەوویان لە کەلانەک لە کەانەکانی گەەکەکەی خەیان کرد، یەک لەمنداڵەکان گووتی " چوونەوە باداوان.."

دواتر هەموو منداڵەکان گەانەوە لای دەبە و تەنەکەکانیان، منداڵەکی سیما قاوەیی سورباو بەجەستەو بازوو لەهەموویان گەورەتر دیار بوو، ەیشتنەکی بەکەش و جەوی هەبوو، ئەو دوو جلیتانی پەبوو، بە کورتیەکەی منداڵەکی چەلاخ بوو، گاهەک گەیشتە لای سندەی ئاوەکە، سندەکەی لە نەو تەنەکەی یەک لە منداڵەکان دەرهەناو خستیە نەو جلیتانەکەی خەی، سەرەتا هیچ کام لە منداڵەکان قسەیان نەکرد و تەنیا بینەر بوون.
دڵە بەدەنگیەکەی شکاند و گووتی" ئەمە هەموو سەمان لە پەشە تووە.."، ئەو دەربەینە نیوەی بە هەشە و نیوەی بە ئاگادار

کردنەوە بوو. لەگەڵ ئەو ئاگادار کردنەوەیە، دەنگە دەنگێک دروست بوو، دڵە دوو لەمداڵەکانی تر هاتنە پێشەوە و دڵە لە نەوەندیان ڕاوەستابوو" دەی بڵێ سەیری ڕاوەستە.." بەیەک ئاواز منداڵە زڵەکیان ئاگادار کردەوە.

ئەویش لەو بارووداخە ، توانا جەستەییەکەی خەی قەستەوە و خە بەند کرد و گووتی" هەا دایک حیزینە، هەر بە عەنتەری یەکەم کەس پەی دەکەم و پیاویشم دەوە گووی دەخوات..." هەرسەکیان بەقەد بارستایی منداڵە زڵەکە کەشیان هەبوو، ئەو بەتەواوی هاتە پێشەوە چاونەی کاردانەوەی ئەوان بوو، تاوەکوو لە بەجێستە بەهێزەکەی خەی بدا کارەکەی بکات. لەپڕ یەکێک لە منداڵەکان لە دواوە، کە تەنە دەنگی دەبیسترا" ئەمە پیاوی گوو خواردنی نینە، هەتا عەنتەرەکان هەبن.." بە بڵەز وایگووت.
هەمووان پێکەنین.

منداڵە زڵەکە، لەناخی خەیدا بە ناشرینترین ووشە دەگەڵا، گووتی:-" ئەوە کیهان حیز گەواد وەیگەت، ئەگەر ئازایە با خەی دەربخا و بەتە پێشەوە، ئەوە مەیدان ئەوەش قەیتان.." لەگەڵ سەوانەوەی بەنەو منداڵەکان وایگووت.
دڵە کە لەسەر نەبە بەینەکە هاتبووە وەڕام، تا تینی هەبوو پڵەقەیەکەی لە جلیتانی منداڵە زڵەکە دا، ئەمیش ئاوەی دایەوە و خەرا پاڵکی بە دڵە وەنا و بەردەرگا کەوت. دوو منداڵەکەی تریش بووەن بە هەزی بەرامبەر منداڵە زڵەکە و لەگەڵ پاڵپشتی گشت منداڵەکانی تر کە لەشەوەی هاندان بوو، وەجا بوو بە شڵەی دەستە و یەخە.

لەگەڵ پێکداهەڵپژانی ئەمان سڵەکە بەتەواوی تێکچوو، شڵەی ئەمان بەردەوام بوو، دەنگیان بەتەواوی بەدەنگی کەڵانەکەی شکاندبوو، ئەو شڵە بووە هەی ئەوەی خاوەن ماڵەکە مزخەکە بکوژێنتەوە و سەندەکە لە ژێر دەرگاکە ڕابکشتە ژوورەوە.
بەبە ئەوەی هیچ کام لەمداڵەکان ئاگادار بن کە چیتر ئاو نەماوە. لە دەرگا ژنەکی هووخسار سوور و سپی دەرکەوت، چرچ و لەچی هووخساری بەگەی ئەوەبوو، کە تەمەنی لەنەو پەنجا بە شەست ساڵی دەکرد، مەکسیە فشەکەی لەگەڵ ئەوەی فراوان بوو، کەچی ناڵکی سک و مەمکی بەئاسانی بەهەی مەکسیەکەوە نەدەشەردرایەوە، قژە تیتاڵ تیتاڵکەی بەڵەنگی سور لە خەنە ئاڵا بوو، ئەمەش نەبووە هەی ئەوەی لەژەرەوە واتا سەر پەستی، سپیەتی قژی بشارێتەوە.
ژنەکە بە دەنگەکی تووڕە و زیقەوە هاواری کرد" دەی بەنەوە ماڵە،

چیدی ئاو نیە..” لەگەڵ ئەو هاوار کردنە هەتاشی منداڵەکان چوو، شەڕەکەش وەستا.
یەک لەمنداڵەکان بە دەنگێکی هاوئاوازی پاڵانەوە گووتی:-” تخوا دایگیان بڕخوای سوندی دەخەین سە ڕۆژە ئاومان نایەت..” وەک ئەوەی ڕازی دڵی هەموو منداڵەکانی درکاندبێ، هەمووان بەسەر لە قاندنەوە سەیری ژنەکەیان کرد.
ژنەکە بە پێچەوانەی هیوای منداڵەکان، ئەو بەدەنگیەی قەستەوە، تاوەکوو زیاتر پەداگر بێ و ڕوونکردنەوەی زیاتر بدا، لەسەر نیازی خەی گووتی” ئە بابە خە کارباتان هەیە، مزەختان هەیە..”
زۆر خەڕا دوو منداڵ قسەیان کرد بەیەکەوە، یەکیان گووتی:-” لەکەرانی مە، بەس مارە مام سمایلی مزەخیان هەیە”
منداڵەکەی تر گووتی:-” حەفتەیەکیشە کارەبامان نیە..”
ڕوون نەبوو کە ژنەکە لە قسەکانیان گەیشت یانا، یاخود بەی گرنگ نەبوو، کەچیان گووت. جەسورانە بڕرسیقی دانەوە:-” چەند چەقاوسوونە، بڕانە چیدی ئاو نیەدی بڕان لەبەر دەم مال ئەمە..” دەرگاکەی داخست.
هەموو منداڵەکان کەوتنە بەر تاوانباری یەکتر، ئەوان ئیتر هیوایان لەبیر کردبوو، چوون بچوکترین کاردانەوەی هەر یەک لەمنداڵەکان، بەتەواوی کاریگەری لەسەر ئەوانیتر هەبوو. بەدەنگی ئەمجارەشیان بەهەی زنجیرەیەک سەیارەی تر بوو، لەجەری بڕازیلی دووبارە شەقامەکیان تەی دەکرد.
سە لە بڕازیلیەکان سپی بوون ئەوانی تر ڕەنگی شینی کاڵیان هەبوو، هەروەک زنجیرە سەیارەکەی پێشوتر، پیاوە چەکدارەکان نیوەی لەشیان لە نەو جامی سەیارەکان دەرهێنابوو، بەگەوتینەوە هاواریان دەکرد و کلاشینکۆفەکەی دەستیان بە ئاسمان ڕادەشت و بە شەوەی هەتاق دەیانگووت:- ” بژی مامە ... مامە…مامە..”.

منداڵەکان وەک چۆن چارەگە سەعاتێک بەر لەو نمایشە، بەیەکەوە هەمان هەتافی پیاوانی نەو زنجیرە سەیارەکیان دەگووتەوە، ئەمجارەش بە دووەدەی لەگەڵ سەدای گەورەکان هەڵدەبڕین و هەتافەکانیان دەگووتەوە، بە ئەوەی بزانن ئەو سەدایانە ڕەبواری چی ئەوکەکە.
دارە تەنەکەکەی دەستی کە بەبەرد دەکووتا و هەتافی دەگوتەوە، بانگی دڵی کرد” دڵە … دڵە ئەها سەیری بابم کە.. ئەوە سیلاحەکەی بابمە” دەخشیە منداڵانەکەی بە تەواوی لە زەمینی هیواکانیەوە دەردەچوو، وەک ئەوەی پابەندی ئەو هەمایانە بێت، کە لە کەمەگای فیودالی بوونیان هەیە.

دووبارە زنجیرە سەیارەکە لە نەو گەڕەکی خەیان وون بوون، تا دەهات دەنگی هەناسەکان کزتر دەبوونەوە بە گوێی منداڵەکان، وەجا ئەمانیش هەمووان تەنەکە و دەبەکانی خەیان هەڵگرت و پێنەوە لەشقامەکە.
کاتێ گەیشتنە نەوەاستی کەنارەکە، دەنگەلێکی تر منداڵەکانی سەرسام کرد، ئەمجارە دەنگی ترس و شانازی بوو، دەنگێک کەمنداڵەکان دەبوو سەریان هەڵبڕن بۆ ئاسمان و لەهەمان کاتدا پێبکەنن و بتاسن، هابکەن و هەڵپەڕن، بۆ ئەوەی لە نیازی گەورەکان تێبگەن.
دڵە و دارە، بە یەک ترس و یەک خەون و یەک بیرکردنەوە، دەستی یەکیان گرتوو بە دەستەکەی تریش تەنەکەکانیان و هایانکرد و هەر بە یەکیشەوە گوتیان" دەچینەوە کن بابمان، دەچینەوە کن بابمان…"

هەزار ئەحمەد

چیرۆك – دوای تۆ... كەش وەحید

هاتمە خوارەوە، لە هەی دانیشتنەکە تەماشای شوێنی پێی فەرهادو میسیە لوسیانام دەکرد بە زەمینی هاڵوەکەوە، چایەکی سەوزی سیلانیی ئاسەم دەمکردو لەگەڵ بەستە تروکاندندا دەمخواردەوە، ئەو چایە وەکو دەرمانە میللیەکەی هەزەکەی ئەمازۆن کاری لە ڕەحم کرد، لە جەستەم جیابووموەو حەقیقەتی شتەکانم وەکو ناوەڕۆك و جەوهەریان دەدی نەك وەك ئەوەی هەووکەشیانی پێی سواغدراوە، زوو لە نهێنی ئەوە تێگەشتم بەچی محەمەدی حاجیزادە تەنانەت لای هاوڕێ نزیکەکەشی فەرهاد خەی کردووەتە مسیە لیوسیانای ڕاستەقینە، لە چاوە گەشەکانیا زوو ئەو ڕاستیەم خوێندەوە ئەو بەشە پاکەی ڕەحی حاجیزادە کە ئەسڕفی هەڵدەکەشا بەچی فاڵەکەی بە دەی ساقی گوڵچین بە هوئیا خانم گرتەوەو بووە هەی توشبوونی بە جەڵتەو مردنی؟ نەیزانی ئەمە نەخشەی ئەوەیە کە ساقی گوڵچین خەی شووی پە بکات، هەر ئەو بەشە جوانە ڕاستگۆیەی حاجیزادەش بوو وایلێکرد نهێنی گەینەوەی کەسایەتی خەی بە میسیە لوسیانا لای کەس ئاشکرا نەکات، ئاوەها وەفای بەڵێنەکەی لەگەڵ میسیە لوسیانا جێبەجێکرد، کەچی فەرهاد پێی دەگوت ئەو ئیبلیسە..

میسیۆ لوسیاناش کە ئەستێ چووتە سەر ئاینی زیبا لە ئاسفەهان دنیو پەتوکەکانی باپیرە گورێدا سەرقالی گیان و بە دواداچوونە، بە کوێ بگەتتوە خۆ ئەو کەسی نەماوە لەم جیهانە فراوانەدا دڵی پێ خۆش بکات، ناحەقیشی نەبوو هیچ پێوەندییەکی بە فەرهادەوە نەکرد، هەتاکو نهێنیەکەی کەشف نەبێت، ئاخر لە سەرەتادا زۆر ئاسان نەبوو لەم جەکەکە ڕەحیەدا سەرکەوتن مسۆگەر بکات و لەو بەشاییە دەرووبەرە رزگاری بێت کە چەندان ساڵ بوو تیایدا دژیا، دزگا تەقنەرەکانی دەوڵەتان هەرگیز نایەن گیانی ئادەمیزادەکان سنوورەکانی تەکەناوی گیانەکان ببڕنن و مومارەسەی ئینسانیی بوونی خۆیان بکەن، دوور لە بەرژەوەندی و نەخشەی دەوڵەتە بەرژەندیخوازە ملهوڕەکان، کە مرۆڤکانیان کردووە بە دوژمنی یەکتر..

یەکسەر کە گەیامەوە چاوم بە جەستەمدا هەهێنایەوە نیگام لەسەر تابلۆی پەیکەرە سپیەکە جێگیربوو و نەمزانی کە لە هەڵی پشوازی ئوتێل ئۆروپا هەڵیواسیوە، بیری وتەکەی میسیەم کەوتەوە کە هونەرمەندان لە عەشق و جوانی حەقیقی تێدەگەن و تیایدا دژین و شادمانیان دەکات، نەك پارەداران و ئەکادیمیستەکان، ئەوان بە دوای ئاسارەکانی جوانیدا دەخولێنەوە بەس.

کەیش وەحید

بە شەهیدانی ژینگە و سروشت ... سوهێلا مەیهەمی

زەردەخەنەت مەتەرسێنە
لە کاتژمێری گوڵبژێرە
دەبە بە غووربەتی ئەم دارستانە
چرا بدوێی

لە هەڵتەی شەوزەنگدا
ترپەی هەنگاوەکانت هەدای بووە بەت

ئەی تۆ شانامەی شەوانی شەرا
هەناسەت بۆ کێها درەخت دەسپێری
دەستوێخەی ئاگر
سنەوبەری تۆ بدوێ

ئەمشەو هەر دەپ بوو
لە چاوی زاگرۆس تا زرێباری خنکان
خەری برینیان هەڵدەهات

ئاسمانی کپکراوەی ئەرێ
بە تەمەنی پیری تینوەتییدا
هەورێکی "شەریف"ی پەویستە
دەسپێکی سرووەی باران لە پەنجەکانییدا

سوێند بە پێکەنینەکانی سەوزتان
ڕۆهەڵەی ئەم کاروانە
کەروێشکە دەکا
هەتا شیعری خوشەویستیتان
هاواری بڕووێ

ڕووبارەکان بنووسەوە بە
داوێنی گۆ
تۆ کێ ڕەحمت بێ ئاقاری برینی
خاکدا ئوقرێ ناگرێ

هاوڕێ
دێ بە درەخت بوونت
دێبەخشم
بە برژانگی ئاسماندا
ماتەمێکی تۆ دەمێنیت

بگەڕێوە
وەکوو هەمیشە
جلی ڕەش لە دارستان داکەنە
بە پێکەنینە شینەکانت

تۆ دەزانی قاچی ڕێگاکانی هاوار
بڵەق دەکا
بوغزێکی نامێ

گەرووی چیا دەتەقێنەوە
کە بژیوی کێبەرکێ تفەنگ
بیخوات و
منداڵانی بەملەرز تە نەدەزنەوە

ئەم تابووتە تۆزی لە بانی پوونگە و هەزبە مەچە
ئاوێ بە
ئاوری دەی زرێبار و
مەریوانی مەراق

سنه
4 خەرمانانی2718
سوهێلا مەیهەمی
_____

 # شەهیداني سرووشت
 # شەریف_باجوڕ
 # ئومێد_کەنەپشی
 # ڕەحمەت_حەکیمی_نیا
 # محەممەد_پێژووهی

پێستی سەرێک کەمار بە کە یە ..؟؟ … بەختیار نامیق

ڕێککەوتنامەی ستراتیژی ئۆگەر چی ڕێککەوتنێکە ڕۆگەکی مێژویی هەیە و درێژکراوەی ڕێککەوتنامەکانی تری مێژوی نێوان ئێنقەرە و تارانە ، دوو (والی) یان دو وەکیل ئەم وەکالەتە جیبەجێ دەکەن ، زەنی زەرد وەکالەتی ئێنقەریە و زەنی سەوز وەکالەتی تارانە ، لە بەشی ناوەندیشدا ئەم ڕێککەوتنە بە یەکسانی دابەشکردنی پێستە لە نێوان پارتی و یەکێتیدا ، واتا پێستەکان بە پێ ی قورسایی دەبەت هاوشانی یەکتری بن ، ئەم دابەشکاریە لە سەرەوە بە خوارەوەیە واتا لە وەزارەتە سیادیکانەوە تا دەگاتە ئاستی بەڕێوەبەری گشتی و خوارەوە تر بە ئاستی سەندیکاکان ، ئۆگەر حیزبەکیش لە

هەبژاردنکاندا دەنگی هێنا بێت (یەکگرتو کەمە .. و هتد) ئەوا بەشیان دراوە و تا ئاستێک پێستکانیان کارتۆنی بوو و هەر لەژێر کۆنترۆڵی پارتی و یەکێتیدا بوو ، ئەگەر حیزبەکیش زانیبێتیان بە پێچەوانەی بنەماکانی ئیم هەکەوتنەوە بوو ئەوا بە هەمو هێزی میت و ئیتلاعات هەویان داوە کە نەهێن گۆرە بێت ، ئەگەر چی هێزی ناوخۆی و دەنگدەریشی لەگەڵ بوبێت ، هەر بە ساختە کردن پارتی و یەکێتیان بردوەتە سەروی هەرەمەکە ، بە نمونە بزوتنەوەی گۆران کە دەیویست دەستکاری ئیم دابەشکاریە بکات و پاشکەیەتی کۆتایی پێ بهێنێت و نەخشەی هەکەوتننامەی ستراتیژی هەبوەشێنێتەوە ، لە هەمو هەبژاردنکاندا ئەگەر چی دەنگی زەر گۆرەی هێنا بێت ، ئەوا نیان هەشتوە ببێت بە دەنگی یەکەم ، وەک هەبژاردنی پارێزگاکان هەر قاسمی سلێمانی خۆی کرد بە سلێمانیدا کە ١٢ بە ١٢ کۆتاییان پێ هێنا هەموشمان دەزانین کە چۆن بو بە یەکێتیشەوە ، هەر لەسەر زاری بەرپرسکانیانەوە بە ئاشکرا وتراوە (سینی ئاڵتونی و یەک کورسی بنێن هەر لە هەرەمی دەستەاتدا دەبن) مادام گۆران دەیوسیت دەستکاری نەخشەی هەکەوتنی ستراتیژی بکات ئەوا بە هەمو توانای ئەنقەرە و تارانەوە دژی دەوستنەوە ، ئەگەر وردتری بکەینەوە لە بەرزترین پێستەوە ئەوا سەرکی کەماری عەراق بە یەکێتی بوو و لە باڵی دەست هەیشتوی یەکێتی دانراوە ، هەمو خولەکان هەر بە یەکێتی بوو کە دادنە ئارەزوی خەیاتی ، لە بەرامبەردا پێستی سەرکی هەرەم بە پارتی دەبێت و کە دادنەن ئارەزوی خەیانە ، چەند خول دەمێنێتەوە و کە دادنەن هەر ئارەزوی پارتیە و دەبێت یەکێتی پشتگیری لە بکات و یاسای بە دابتاشێ ، وەک بینیمان هەر وا بوە ، ئەبێت هەردو پێستەکە ئای یەکتر وەر دەگرن ، بە سەرکی کەماری عەراق دەبێت یەکە بێت بە دڵی یەکێتی و هەم پارتیش بێت ، بە پێستی سەرکی هەرەمیش هەر وا بوە ، واتا هەردوکیان هەزامەند بون لە بەرامبەر یەکتریدا وەک بینیمان لە هەیفراندەمیشدا کارئاسانیان بە پارتی کرد (بەرهەم ساڵح کە خۆی کاندید کرد لەبەر ئەوەی خواست دو سەرۆی لەسەر نەبو نەیتوانی ببێت بە سەرکی کەمار و ئەشتەش کە بەهێنی ئەو پێستیان پێداوە و خەریکە حیزب و هاگەیاندنکەی دەپچڕێتەوە دوبارە کەاو دەکەنەوە سەری) .

ئەستە پێستی سەرکی هەرەم نەماوە و هەپسراوە ، کاتێک یەکێتی داوای پێستی سەرک کەمار دەکات لەبەرامبەردا دەبێت چی بدات بە پارتی ، کە بنەماکانی (بناو) هەکەوتننامەی ستراتیژیە ، کەواتە شەکە لەروە دەست پێ دەکات ، پارتی بە پێ ی کورسی و قورسایی خۆی داوای ئەو پێستە دەکات و یەکێتیش دەە ئیستحقاقی خەمە ، کە دەبێت

یان سەرکایەتی هەرەم زیندو بکەنەوە و خولەکی تر بە بارزانی درێژ بکەنەوە (کە ئەمش مەحاڵە هەر بارازنی خۆشی وازی لەهەناوە ، وازلەهەنانی دەرئەنجامی هەڵەی یەکێتی بوو لە بەرامبەر بنەماکانی هەڵکەوتننامەی ستراتیژی) کەواتە ئێگەر یەکێتی نەتوانێت خولەکی تر بە بارازانی درێژ بکەنەوە ئەو پرسیارە دێتە گۆڕێ کە لە بەرامبەر سەرکی کەماری عێراق کە ئیستحقاقی کوردە و لە ناو کوردیشدا بە پێی هەڵکەوتننامەی ستراتیژی بە یەکێتیە چی پێستێک بە پارتی دەبەخشێت کە سەرکایەتی هەرەم نەماوە ، شەرکە لەرەوە دەست پێ دەکات کە پارتی بە حوکمی کورسی زەرینە (ئەبەخشێت هەردوکیان بە تەزویری ئیقلیمی) دەبەخشێت ئەو پێستە بە ئەمە بێت چونکە سەرکی هەرەم نەماوە و یەکێتیش دڵە نەخۆر هی ئەمەیە ، ململانێکان لەرەوە دەست پێ دەکات یان دەبەخشێت هەردوکیان یەکێک هەبژێرن کە هەم پارتی بێت و هەم یەکێتی بێت ، کە ئێستە دەنگی بەرهەم هەیە ، کە باڵی دەست هەڵشتوی یەکێتی چارەی بەرهەمیان ناوە مەگەر گوشاری پارتی ئەمەی پێ بکات ، کەواتە شەرکە نزیکە لە بونەوە ، کە پەم وا بێت هەردو بنەماکە ئێستە بە دوای یەکێکدا دەگەڕین کە خواستی هەردو لایانی لەسەر بێت ، کە من پەم وایە دوا جار لە پارتی دەبەخشێت و یەکێتیش قبوڵی دەکات لە بەرامبەر دانی وەزارەتێکی سیادیدا بە یەکێتی .

سێ هێنراوە بۆ منداڵان ... عەلی حەمەشید

دەچینەوە بۆ خوێندن

ئەمەی منداڵ هەر هەموو
دوای تەواو بوونی پشوو
دێ پێ لە هیوای مەزن
دەچینەوە بۆ خوێندن
دەچین بۆ قوتابخانە
بۆ چالاکی و زیرانە
پێ سەزترین جێگایە

پیرەزترین ڕۆگایەکە
دەسەزی ئەمەی تیایە
کە ئێ ویش مامۆستایە
دەچین لەوێ دەخوێنتن
داری هیوا دەڕوێنین
هەوڵی زۆر و تێکۆشان
دروشمەکێ بێ هەمووان
تا ڕۆشن بێت دوا ڕۆژمان
بێ خزمەتی کوردستان

دەغیلەکەم

عەلی حەمەڕەشید
دەغیلەکەم پێ بووێ
کاتی ئێوە هاتووە
لێ بڕدەم بابێ و دایێ
بزانم چەندی تیایە
بیکەمەوێ لێگەڕیان
خۆشەی بخەمەدیان
ئەوسا ڕۆیان تآ دەکەم
مژدەیەکیان پی دەدەم
کتێبخانەی پآ دەکەم
کتێبی تیا هەڵدەگرم
چونکە بێ خوێندنەوێ
دەڕەم بڕەو پێشەوێ
٣٤/٧/٢٠٠٧

کەستیم

تا بەهەز بێت کەستیم
بزانن کێ کەم و چیم
بمدوێنن گوەم لێبگرن
نەکەن قسەم پآ ببڕن
یان کاتێک هاوڕەکانم
دەن دەبن بێ میوانم
وەک میوانی خۆتان بن
تەواو ڕێزیان لێبگرن
تا بەوام ببێت بێ خەم

کاتێک بە لایەک بڕۆم
ئەوسا خاوەن کەستیم
دە پێ لە خۆشەویستیم
دەزانم کێ کەم و چیم
چونکە خاوەن کەستیم

٥/١/٢٠٠٣

هاوڕێیەتی ... ڕەستەم خامۆش

هاوڕێیەتی هەر وایە
ئاستگەبوون و وەفایە

لەبەر ژین پێویستیە
پاکیی و خۆشەویستیە

هاوڕێیەتی وادەبێ
ڕێزی بگری لەهەرجێ

کێ بینیت ئاسودە بی
ووخۆش و بە خەندە بی

ڕەستەم خامۆش

فیلمی دەرهێنەری مەهابادی لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی منداڵان

و مەرمنداڵان وەرگیرا

مەنووچەهر جیهانی ـ فیلمی چیرۆکیی "ئیستادیەم" لە دەرهێنانی کەیوان فەهیمی دەرهێنەری کورد و وانەبێژی ئەنجومەنی سینەمای لاوانی مەهاباد لە سی و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مەرمنداڵانی ئێران وەرگیرا.

بە پێی ڕاپۆرتی لێژنەی پەیوەندییەکان و ڕاگەیاندنی سی و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مەرمنداڵانی ئێران، کورتە فیلمی چیرۆکیی "ئیستادیەم" لە دەرهێنانی کەیوان فەهیمی و لە بەرهەمهێنانی سەمیرا مەرزبان، کەیوان فەهیمی و "شارۆ فیلم" لەگەڵ 10 کورتە فیلمی دیکە لە سی و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مەرمنداڵانی ئێران ڕکابەری دەکات. ئەم کورتە فیلمە بە ماوەی 15 خولەک بەسەرهاتی کوڕێکی مەرمنداڵ دەگێڕێتەوە کە بۆ ڕێشتنی بۆ ئیستادیەمی یاریگای تۆپی پێ لە ماشێنەکەی باوکیدا خۆی دەشارێتەوە، بەڵام باوکی ناچێت بۆ یاریگا و تووشی بەسەرهاتێکی دیکە دەبێت.

کەیوان فەهیمی خاوەنی بڕوانامەی ماستەری دەرهێنانی شانۆ و وانەبێژی کارگەی فیلمسازیی شۆوازی ئەزموونی لە ئەنجومەنی سینەمای لاوانی ئێران نووسینگەی مەهاباد کە چالاکی خۆی لە ساڵی 1997 بە ئامادەکردنی کورتە فیلم لە ئەنجومەنی سینەمای لاوانی مەهاباد دەست پێکرد و بەرهەمهێنانی 6 کورتە فیلمی چیرۆکی لە کارنامەی خۆیدا هەیە.

ئەنجومەنی سینەمای لاوانی ئێران نووسینگەی مەهاباد یەکێکە لە ئەنجومەنە چالاکەکان لە بواری فیلم چێکردن و کاروباری سینەمایی بە ئەزموونی 32 ساڵ لە شاری مەهاباد لە ناوچەی موکریان لە باشووری پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژئاوا.

سی و یەکەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مەرمنداڵانی ئێران ICFF بە دەبیری و بەرپرسایەتی "عەلیەزا ڕەزاداد" لە ڕۆژانی 8 تا 14ی مانگی خەرمانانی 1397ی هەتاوی ڕێکەوتی 30ی ئۆگست تا 5ی سێپتەمبری 2018ی زایینی لە دوو بەشی نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا لە شاری مێژوویی ئیسفەهان لە وڵاتی ئێران بەڕێوەدەچێت.